

NAMIBIA SENIOR SECONDARY CERTIFICATE

FIRST LANGUAGE SETSWANA ADVANCED SUBSIDIARY LEVEL **8196/1**

PAPER 1 Reading and Directed Writing 2 hours 15 minutes

Marks 60 **2022**

Additional Materials: Answer Book

INSTRUCTIONS AND INFORMATION TO CANDIDATES

- Write your answers in the Answer Book provided.
- Write your Centre Number, Candidate Number and Name in the spaces on the Answer Book.
- Write in dark blue or black pen.
- Do not use correction fluid.
- Answer Question 1 (**compulsory**).
- Choose between Question 2 **or** Question 3 and answer the question.
- Pay attention to spelling, punctuation and sentence structure.
- The number of marks is given in brackets [] at the end of each question or part question.

DITAELO LE TSHEDIMOSITSO GO BATLHATHLOJWA

- Kwala dikarabo mo Bukaneng e o e neetsweng.
- Kwala Nomore ya Sentara, Nomore ya Gago ya bokwadile Maina a gago mo Bukaneng e oe neetsweng.
- Dirisa pene e pududu jwa loapi kgotsa e ntsho.
- O kopiwa gore o se ka wa dirisa sephimolo fa o fositse.
- Batlhatlhojwa botlhe ba tshwanetse go araba potso ya **1 (ba a patelesega)**.
- Batlhatlhojwa ba araba potso ya **2 kgotsa** ya 3.
- Tlhokomela mopeleto o o fosegileng, matshwao a mokwalo le popego ya dipolelo.
- Maduo a neetswe mo masakaneng [] mo bokhutlong jwa potso nngwe le nngwe kgotsa karolo ya potso.

This document consists of **7** printed pages and **1** blank page.

Republic of Namibia
MINISTRY OF EDUCATION, ARTS AND CULTURE

TAELO

Araba potso 1 (**O a patelesega**), **gongwe** potso 2 **kgotsa** potso 3.

POTSO 1

Buisa kinolo e e tswang mo puong e e neng e neelwa dialogane ke molalediwa wa tlotla kwa Dartmouth College mo moletlong wa kaloso.

(a) Akgela ka fa sebui se dirisang puo le setaele go neela maitemogelo a gagwe. **[20]**

(b) Sebui se sengwe se neela puo go baithuti ba ba simololang mophato wa 12 ka letsatsi la ntlha la sekolo mo ngwageng wa bone wa bofelo mo sekolong. Dirisa thata mafoko a gago, kwala karolo ya puo. Karabo ya gago e remelele mo diteng tsa tema e e dirisitsweng.

O tshwanetse go kwala mafoko a a magareng ga **120 – 150**. **[10]**

Fa batho ba neela mefuta e ya dipuo, ba nna ba bua mefuta ya dilo tsotlhe tse di botlhale le tse di tlabang pelo. Ba na le botlhale jwa go abelana. Ba na le dithuto tse ba ka di neelanang. Ba a go bolelela: Sala ditoro tsa gago morago. Reetsa mowa wa gago. Fetola lefatshe. Itirele letshwao la gago. Batlisisa segakolodi sa gago o se dirise kgapetsa – kgapetsa. Amogela diphoso o leke gape. Lora. Lora o lore mo go golo. Lora e bile o seka wa emisa go lora go fitlhelela ditoro tsa gago tsotlhe di fetoga boammaaruri.

Mme, ka bokhutshwane! Balori ba dira eng? Ba lebelela kwa loaping ba loga maano ba solofela ba bua ka tsone ba sa fetse. Gape ba utlwa go le monate thata. O bua ka botshelo jwa gago, e bile o bo logela maano. O kgabisa botshelo jwa gago ka mebalabala. Gape ke se mongwe le mongwe a reng se tshwanetse go dirwa. A kere? Ke raya gore, ke se Oprah le Bill Gates ba se dirileng gore ba atlege, a kere? Nnyaa!

Ditoro di dintle. Mme ke ditoro fela – ke tsa nakwana, di dikhutshwane, di dintle jaaka baluni. Mme ditoro ga di nne tsa nnete ka ntlha ya gore o di lorile. Ke bonatla jo bo dirang gore dilo di diragale. Bonatla ke jone bo tlang phetogo. Thuto ya ntlha! Tlogela toro o nne modiri, e seng molori.

E rile fa ke aloga mo kholetšheng e bogologolo, ka 1991, fa ke ne ke dutse gone fa o leng gone, ke lebeletse mopalamente Elizabeth Dole a bua, ke tla dumela gore ke ne ke sena kakanyo ya sepe se a neng a se bua. Ke ne ke le mo kutlobotlhokong. Jaanong ditsala tsa me di ne di ipela. Ba ne ba le mo boitumelong ba itumetse. Ga go sa tlhole go na le sekolo, ga go sa tlhole go na le dibuka, ga go sa tlhole go na le go telwa ke barutabana. Ke ne ka ipotsa, a ba tlhoafetse? Fa ke lefatshe la maši le dinotshe! Go ikatisa mmele ke mahala. Ke na le phaposi ya borobalo e e iketlileng. Ditsala tsa me tsotlhe di fa. Ke na le tsotlhe tse ke di tihokang fa. Ke ne ke le legatlapa le fa go ne go sa tlhokafale gore go nne jalo.

Ditsala tsa me di ne di akanya mo go farologaneng: jaaka dialogane tse dišha, ba ne ba solofetse go neelwa tshiamelo ya batsalwa. Go ntse jalo, nako e o tswang mo kholetšheng, o akanya gore lepotlapotla ga le je pholwana. Dikgoro tsotlhe di tlaabo di go bulegetse. Go ya go nna boitumelo le boiketlo ntlheng tsotlhe. Se se diragalang ke gore, go lefatshe lotlhe, jaanong o kwa tshimologong ga thothobudu. Mme ga go a siana, ga go a siana gotlhelele. Lefatshe la boammaaruri ga le motlhofo jaaka o le

akanya.

Jaanong, o ka tswelera jang ka tlhwaafalo? Neela karolo nngwe ya maatla a gago go dira sengwe se sentle beke le beke, jaaka ditiro tsa bopelotlhomogi. Itebaganye le sengwe se se sa go ameng. Batho bangwe ba akanya gore go dira se ke go ikokeletsa botsogo jo bo siameng. Mme ka re go tla go letlelela go gakologelwa gore, a ke wena wa bo lesome kgotsa wa ntlha kwa legaeng la lona go ya kholetšheng, phefo e o e hemang mo bogompionong ke phefo e e sa tlwaelesegang. O lesego. E itumelele.

Ke a tshoga gonne ke lo tshositse kgotsa ke lo digile maikutlo. Seo e ne e se maikaelelo a me. Ke tsholofelo ya me gore lo tla tswa fa, lo itumetse lo ititeile dihuba go ya go atlega. Go tla kgatlhisa. Ntlha ya me ke gore go aloga go a tshosa. Mme o ka rapama mo bodilong jwa phaposi ya gago ya hosetele o bo o lela jaaka ke ne ka dira fa mmaago a phutha dilwana tsa gago ... kgotsa o ka nna le toro e e sa kgonagaleng ya go atlega e mo nakong o tlaa tshwanelang ke go e tlogela. Mo go sa reng sepe.

O kgona go tshela botshelo letsatsi lengwe o bo o iphitlhela o tshela botshelo jo o iseng o akanye o bo lora. Joo ke botshelo jwa modiri. Ditoro tsa me ga di a fetoga boammaaruri. Mme ke berekile ka natla. Fa batho ba le bantsi ba tsweletse ba lora, batho ba ba itumetseng tota, batho ba ba atlegileng thata, batho ba ba kgatlisang thata, ba tlhoafetse, batho ba ba maatla, ba tsweletse ba a dira.

Gakologelwa, ga le sa tlhole le gakololwa go dira tiro. Jaanong le baagedi ba lefatshe la nnete. O na le maikarabelo a go nna motho yo o ka tsayang karolo a nna le seabe mo setšhabeng. Ka gore yo o leng e ne gompiono ... ke wena.

(Kinolo e tserwe mo puong ya ga Shonda Rhimes , June 08, 2014)

Araba potso 2 **kgotsa** potso 3.

POTSO 2

Buisa kinolo e e latelang e e tserweng mo matsenong a padi ya ga N. K. Mbaeva.

(a) Akgela ka fa mokwadi a dirisang puo le setaele go supa dikotsi le go tlhoka tshepo mo botshelong. [20]

(b) Kwala tshimologo ya kgaolo e e latelang mo pading , e mo go yone monna wa gagwe a utlwa dikgang a bo a ya kwa kokelong dirisa thata mafoko a gago. Karabo ya gago e remelele mo diteng tsa tema e e dirisitsweng.

O tshwanetse go kwala mafoko a a magareng ga **120 – 150**. [10]

Go Labotlhano mo motsemogolo wa diponepone. Ga se Labotlhano mongwe le mongwe, mme e le Labotlhano yo mongwe le mongwe a ikutlwang dikgetsi tsa gagwe di tletse e bile di tshologa. Ke tiragalo ya sewelo e e tlang gangwe fela mo kgwedding. Maikutlo a batho a kwa godimo fa a tshwantshannngwa le matshelo a bone a a tlhakatlhakaneng mo dibekeng tse di fetileng. Dijo tse re nnang re sa di fitlhelele...dino tse re senkang re di fitlhelele...gompiano re a di fitlhelele. Batlhoki le bahumi – botlhe ba mo kgwebong gompiano. Magodu ba mo letsomong la yo ba ka mo utswelang. Gone fa, mo nakong e botshelo ga bo botlhokwa go feta letlhokwa la molelo. Goora motho ke gone kwa go nang le tshireletsego, e bile mongwe le mongwe o itlhaganela go boela kwa lesikeng la gagwe.

Nguvei o ne a kgaratlhela go fetsa kgwebo ya gagwe ya letsatsi mo pharakanong ya motsemogolo. Gompiano ke letsatsi le le botlhokwa thata mo botshelong jwa gagwe ka gore monna wa gagwe, Kapanda Tjikotoke, o dira moletlo o mogolo wa matsalo kwa legaeng la bone kwa Hochlandpark. Kgakologelo ya monna wa gagwe e tliša boitumelo mo go ene. Monna wa gagwe: mokapelo yo o tshepegang, seikokotlelo sa gagwe mo dinakong tse di thata, ba abelana monate le boitumelo mo dinakong tse di monate... a lebogele ditshegofatso tsa gagwe – ga gona mabaka a go ngongorega. ‘Ke ratile go lebala go reka aesekeheremi – mmamoratwa wa ga Upi!’ A gakologelwa gore fa a ka goroga kwa gae a sa tla ka aesekeherimi morwae wa dingwaga tse tharo o tlaa mo tshwaya phoso e tona thata. Morago ga dingwaga tse di lesome ba ntse ba nyalane ene le Kapanda ba na le ngwana a le mongwe fela.

Ka thaloganyo ya gagwe o ne a gopotse kwa gae, Nguvei ga a ka a ela tlhoko thata fa a tlola tsela. Lori e e neng e tla ya mo fosa go le gonnye. Fa mkgweetsi a leka go tla kotsi e e masisi, sutukheisi e e bokete ya wa gotswa mo loring ya itaya Nguvei mo tlhogong. Ka ponyo ya leitlho, Nguvei a iphitlhela a le mo lefatsheng le le makatsang. A le mo lefatsheng fela le le itsiweng ke ba ba kileng ba le etela; Lefatshe le le tlhakatlhakanyang botshelo ka tshoganetso, lefatshe le o ka sekeng o utlwe modumo wa dinonyane. Ke gone fa Nguvei a iphitlhelang a le gone. Ga go tsididi e bile ga go molelo. Ga gona temogo ya mmala. Go ntshofetse.

Phuthego ya batho ya kgobokana mo lefelong la tiragalo mo metsotsong. Ditlhaloganyo tsa bone di bereka phetelela. “Ke mang? Go diragetseng?” Go maswe, “A o tlhokafetse?” Ba supa kutlwelobotlhoko, “Motho wa Modimo. A ba losika la gagwe ba gomotsege.” Ba ba matlho a bogale, “mme o a hema!” Kolo e e rwalang balwetsi e a goroga kwa kotsing ba thuso ya potlako ba tlamela Nguvei, yo o rapaletseng a sa tshikinyege, a sa bue le sefatlhogo sa gagwe se le phepa. Mongwe wa ba thuso ya potlako o retologela

kwa go yo mongwe ka kgakgamalo e kgolo a bo a seba: “Mo ga go a tlwaelesega, go makatsa thata; ga a na ntho gope mo mmeleng, go diragetse eng ka ene?” Babogedi ba ba batlang go itse ba ngamotse ditsebe – se e ka nna dikgang tsa maitseboa ka nako ya selalelo. “Gongwe o tlhasetswe ke letshogo”, ga seba mothusi wa potlako wa bobedi. Babogedi bangwe, ba ba kgonneng go utlwa se, ba lebega ba gotsotfetse.

Ba thuso ya potlako ba pega Nguvei mo bolaong ba mo tsholeletsa mo koloing ya balwetse. Morago ga nakwana, koloi ya balwetse ya emelela ka lebelo go tswa fa kotsing jaaka lerumo le tswa mo motswing. Mo teng ga koloi ya balwetse ba ne ba leka ka natla go mmusetsa mo seemong gore a tshole. Lebone le lehibidu le benya-benya fa godimo ga koloi ya balwetse e itlhaganeletse kwa kokelong ya mmuso. Modumo o o kwa godimo wa tlhagiso o tlhagisa bakgweetsi go sutela koloi ya balwetse gore e fete. Go lebega o kare ya re: “Suta! Nngwe ya dikgobalo tsa botshelo.”

(E tserwe gotswa mo pading ya ga N. K. Mbaeva)

POTSO 3

Buisa tlhaloso ya motho e e latelang e e tserweng mo mafaratlhatlheng a tlhaeletsano.

(a) Akgela ka fa mokwadi a dirisang puo le setaele go supa pono ya motho yo o sa tlwaelesegang mme a ratiwa thata. [20]

(b) Fa motlhokomedi wa dibuka kwa laeaborari a tlogela sekolo, mogokgo o kwala mo makasineng wa sekolo ka ga ene. Kwala bontlha bongwe jwa athikele, o dirisa thata mafoko a gago. Karabo ya gago e remelele mo diteng tsa tema e e dirisitsweng ya mafaratlhatlha a tlhaeletsano.

O tshwanetse go kwala mafoko a a magareng ga 120 – 150. [10]

Shhh! Ke yo o etla motlhokomedi wa dibuka kwa laeaborari

Mo dingwageng tse di fetileng tsa fa ke ntse ke mo itse, ke ne ka nna le tlotlo e e sa tlwaelesegang go motlhokomedi wa dibuka kwa laeaborari kwa sekolong sa rona se segolwane. Ka lefoko le lengwe o ne o ka mo tlhalosa o re o “pharologano”, mme fela ka gore o ne a gana go amogela mogopolo wa botshwakga o o tlwaelegileng wa gore lefoko “motlhokomedi wa dibuka kwa laeaborari” le raya eng: motho yo mosetlha, yo o tlwaelesegileng, a sa ntshe bodutu. Lantlha baithuti bangwe ba ne ba akanya gore ke motho yo o sa itseweng e se naga mme ba ba tsereng nako go mo itse ba lemoga gore e ne e le motho wa maitemogelo a a kwa godimo ga a rona.

Lantlha fa o mo lebelela, o ne a lebega e le motho yo o tshabegang. Nako e ntsi moriri wa gagwe o ne o tlhakatlhakane ka ntlha ya gore nako le nako o ne a nna a itlhaganeletse kwa a yang teng. Mokgwa wa gagwe wa go tsamaya e ne e le wa dikgakgamatso. Mongwe o ne a ka ipolelela gore gongwe o romilwe, mme mo nakong eo o biditswe go tla go feleletsa tiro ya gagwe. Fa tloloko ya dithuto e lela, o ne a gata ka boikgantsho a ya kwa phaposing ya gagwe, jaaka o kare go na le bothata jo bo tlhokanang le go rarabololwa.

Le fa go ntse jalo, mokgwa wa gagwe wa go apara, o ne o sa farologane thata le wa baruti. Ka jalo, baithuti ba ne ba mo kgala ba re a batle tiro ya go laola pharakano. O ne a rata go apara diaparo tsa mebala e e fatlhang. Fa a bonesitse kwa laeaborari, baithuti ba bonesiwa o kare go iteile legadima. Mo mosong, mmala o motala le o mopinki o ne o ngoka fela fa a tswa mo lebating la ofisi. Mokgwa wa gagwe, mafoko a gagwe a ntlha e ne e le molotsana “Moso o o molemo!” Fa ba bangwe ba tlaabo ba leletse ba letile mafoko a mangwe a a latelang. O ne a rata mafoko a maleele – Fa dinoko di le dintsi a di itumelela. O ne a di dirisa ka mafolofolo, di mo tshwanela; re ne re nyenya fela, re dumela ka tlhogo re leka go araba ka botlhale. Mo dinakong tse dintsi, re ne re sa itse mafoko ao, mme gape o tlaabe a tsamaela gape kwa lefelong le sele ka bonnete jwa gore o fentse bontsi jwa rona.

Le fa a ne a bua ka tlhamalalo, jaaka o ka solofela mongwe yo o mo maamong a gagwe, lentswe la gagwe le ne le nna le le kwa godimo. Mothusi wa gagwe o ne a rata go fetola ka gore, “O goile mma?” E bile, baithuti ba ne ba kgona go utlwa dithuto tsa gagwe ba le mo ntlo lehalahala, kgotsa fa go le letsatsi le le didimetseng, le kwa ntlong ya bojelo.

Go a tshwana fela, mekgwa ya gagwe e mengwe e ne e sa tshwane le ya motlhokomedi wa dibuka kwa laeaborari. O ne a tlhabiwa ke ditlhong motlhofo – a sa iketla a sa wela dibete jaaka babereki ba bangwe ba pele. Letsatsi lengwe gaufi le malatsi a Keresemose, morutabana mongwe wa maranyane yo o tlotlegileng o ne a mo atla mo molomong fa pele ga badiri ka ene. O ne a tenega a mo omanyana. O ne a tlhatswa ntlha ya gore fa go ka nna le go tlhoka maitseo gape ga mofuta o ga gona go itshwarelwa. Le fa go ntse jalo, bana bangwe ba ba sa utlweng ba tshega. Kwa bokhutlong jwa letsatsi, boitshoko jwa gagwe bo ne bo lekeleditswe thata ka jalo go ne go sa hakgametse ope wa rona fa a ne a bina jaaka motho a lwala tlhaloganyo kwa moletlong wa bofelo jwa ngwaga a bo a thula setlhare sa Keresemose. Mme se se neng se ka bo se swabisitse ba bangwe se ne sa nyenyisa fela sa amogelwa ke bontsi jwa batho mo sekolong. Re mo kolobeditse “Motlhokomedi wa dibuka kwa laeaborari yo o itumetseng,” mme o ne a sa tshwenngwe ke leina le ba neng ba mo reta ka lone.

E rile fa motlhokomedi wa rona wa dibuka kwa laeaborari yo o mebalabala a fudugela kwa sekolong se sengwe, re ne ra ikutlwa re tsieditswe fa mosadi mongwe yo o tlwaelesegileng ka moriri wa sekgarebe a tla go tsaya maemo a gagwe. Ke mang a tla re tsosang moso le moso ka lefoko la letsatsi? Ke lentswe la ga mang le le tlaabong le utlwala fa ga re ga ntlo lehalahala le morago ga tloko ya bofelo e ledile? A o tla a lemoga gore o tsamaile ka bontlha bongwe jwa rona? Se se botlhokwa go tsotlhe, a o tla lemoga boswa jo a bo tlogetseng kwa morago?

(Ms S. Powell, 15 Phalane 2015)

BLANK PAGE

The DNEA acknowledges the usage and reproduction of third party copyright material in the NSSC Assessment, **with and without** permission from the copyright holder. The Namibian Government Copyright Act allows copyright material to be used limitedly and fairly for educational and non-commercial purposes.

The Directorate of National Assessment and Examinations operates under the auspices of the Ministry of Education, Arts and Culture in Namibia.